

OLN

OUD LEIDEN NIEUWS

Magazine van de Historische
Vereniging Oud Leiden

jaargang 14
nummer 2
juni 2026

HISTORISCHE
VERENIGING OUD LEIDEN

- 8 Levenslustige
fabrieksmeisjes
- 22 Bavelaartjes
verrassen
- 28 Een krant met
twee voorpagina's

De Koornbrug glinstert weer

pagina **16**

Zomer in Leiden juli 1995

Het Pieterskerkhof stroomt vol voor een hapje en een drankje. In zomerse kledij schuiven honderden 'tafelgenoten' aan bij Leiden Culinair, onderdeel van de Lakenfeesten. De zon schijnt, de parasols zijn uitgeklappt en ook de bomen, vol in blad, zorgen voor wat schaduw. Het is juli 1995. Het is feest in de stad.

De Leidse Lakenfeesten worden jaarlijks aan het begin van de zomer georganiseerd, voor het eerst in 1986 ter herinnering aan de bloeiende Leidse lakenindustrie van weleer. Hoogtepunt is de Peurbakkentocht, vernoemd naar de Leidse peurbakken waarmee vroeger paling werd gevangen. Nu is het een stoet van tientallen door de grachten varende, feestelijk uitgedoste boten met feestende Leidenaars en duizenden toeschouwers op de kades en bruggen.

Het eetfestijn op het Pieterskerkhof maakte vele jaren deel uit van de Lakenfeesten vol vertier. De Pieterskerk kijkt hier op de foto met open mond toe.

Foto: Reinout van Gulick

Onzichtbaar Leiden

Gerda van den Berg, voorzitter

Ik ben gezegend met een flink aantal schoonzussen. Zij kunnen met smaak vertellen over het zingen tijdens de afwas. Als leden van het toenmalige operettekoor in Leiden hadden ze een uitgebreid repertoire. Dat kwam van pas bij de omvangrijke afwas in hun grote gezin.

Zulke gewoonten en gebeurtenissen zou je willen bewaren. In een doosje doen met een strik erom. Dat kan helaas niet. Hoewel foto's en bibberige super 8-filmpjes wel helpen.

We doen als Historische Vereniging Oud Leiden ons best om te behouden wat we het bewaren waard vinden. Daarbij gaat het meestal om iets dat je kunt zien en op de een of andere manier kunt vastpakken. Ongrijpbaar immaterieel erfgoed is veel moeilijker te behouden.

Daarom is het zo mooi als de verhalen van het verleden worden opgeschreven en verteld. De Stem van Leiden doet dat al vele jaren. Het project om Leidse Vrouwen op de kaart te zetten zorgt er eveneens voor dat verhalen worden bewaard.

Daarmee krijgen de gebouwen die we willen behouden, niet alleen een verhaal

over hun eigen geschiedenis. Ze worden tegelijkertijd gevuld met de verhalen van de mensen die er woonden of werkten. Of ze nu recht spraken, het water beheerden of gezamenlijk zongen, we kunnen ons nu een beetje voorstellen hoe hun stemmen hebben geklonken. Lang leve dus de verhalen.

Gerda van den Berg
voorzitter@oudleiden.nl

Inhoud

Zomer in Leiden (juli 1995)	3
Van de voorzitter	4
Van kattenkwaad naar koninklijk predicaat	6
De Leidse Fabrieksmeisjes	8
Honderd jaar Vereniging Leidse Schooltuinen	11
Ondernemende vrouwen aan de Rijnsburgerweg	13
Icoon van Leiden glinstert als vanouds	16
De Stelling	20
Interview: Nieuw zicht op antieke kijkdoosjes	22
Binnen kijken: Oude Singel 78, een reis door de tijd	24
Aankondigingen en signaleringen	26
Interview: Een krant met twee voorpagina's	28
Bedrijfsleden	30
Vrijwilliger uitgelicht: Walter van Kampen	31
Oproepen	32

Coverfoto: Koornbrug, Jan Dröge

Arthur Stenfert Kroese

Als kind bezocht ik met mijn ouders vele historische plekken in Haarlem; mijn vader was actief in de Historische Vereniging Haarlem. Die belangstelling bleef en tijdens mijn studie in Leiden ontdekte ik ook daar — net als in Haarlem — vele zichtbare en verborgen erfgoedparels. Na jaren in Leiden en later Maastricht te hebben gewoond, keerde ik in 2016 terug en vestigde mij in Oegstgeest. Meteen werd ik lid van de HVOL, maar wegens werk had ik toen te weinig tijd om actief deel te nemen.

Ik heb lang lesgegeven aan studenten van de Hogeschool Rotterdam, een rol die ik tot 2023 met veel plezier vervulde. Sinds 2012 heb ik meerdere examencommissies voorgezeten. Tegenwoordig ben ik nog extern lid van de examencommissie Sociale Opleidingen van de Hogeschool Rotterdam (meer dan één dag per week). Daarnaast ben ik lid van een examencommissie bij het LOI en van de Verenigde Vergadering: het algemeen bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland. Ik ben alleenstaand, vader van drie volwassen kinderen en breng veel weekenden door bij mijn vriendin in Lelystad.

Ik geloof, vrij naar Cornelis Lely, dat een levende vereniging aan haar toekomst bouwt. Nu ik de tijd heb, wil ik mij volledig inzetten voor de HVOL. Lezingen en excursies bieden kansen om leden te ontmoeten en de vereniging zichtbaar te maken. Het is een eer om als bestuurslid de verantwoordelijkheid te dragen voor de Commissie Evenementen en daarmee bij te dragen aan een actief en toekomstgericht HVOL.

Marjan Zandbergen

Mijn naam is Marjan Zandbergen en ik ben bijna 70 jaar geleden geboren in Leiden. Na mijn middelbareschooltijd verhuisde ik naar Utrecht, waar ik onder meer geschiedenis studeerde. Ook heb ik in het kader van een archiefopleiding gewerkt bij het Rijksarchief Utrecht dat later is opgegaan in het Utrechts Archief. Via Haarlem en Oegstgeest ben ik uiteindelijk weer teruggekeerd in Leiden, waar ik alweer 35 jaar van het mooie uitzicht over de weilanden mag genieten.

Na 13 jaar van verschillende functies op het Algemeen Rijksarchief (nu Nationaal Archief), stapte ik over naar het ministerie van OCW. Hier heb ik tot mijn pensioen met heel veel plezier op verschillende plekken gewerkt. Na mijn pensioen heb ik het ministerie nog een kleine twee jaar geadviseerd op het terrein van speciaal onderwijs en inclusie.

Inmiddels heb ik de vrije tijd ingevuld met het werken als vrijwilliger bij het Rijksmuseum van Oudheden. Ik ben lid van het bestuur van de seniorenvereniging van het ministerie van OCW, secretaris van de Stichting Historisch Leiden, voorzitter van tuinvereniging Het Zonneveld en lid van het bestuur van de Leidse Volkstuin Organisatie. Deze activiteiten weerspiegelen mijn interesses en hobby's. Het secretarisschap van de HVOL past prima in dat rijtje.

Geschiedenis loopt als een rode draad door mijn leven. Door mijn werk heb ik veel mogen reizen en veel mooie historische plekken bezocht. De interesse in de Leidse geschiedenis is wat recenter. Ik zie er naar uit mij hier als bestuurslid van de HVOL meer in te verdiepen.

Wim Touw

Na het uitvliegen van onze kinderen, woon ik sinds 2021 met mijn vrouw in het centrum van Leiden. Ik ben opgegroeid en heb gestudeerd in Rotterdam. In de periode 1995-2001 woonde ik ook in Leiden. Ruim 20 jaar later ben ik weer teruggekeerd: deze stad heeft iets bijzonders. Ik geniet elke dag van de diversiteit aan inwoners, leuke bureaus, het historische karakter, het mooie Singelpark en het bruisende van Leiden.

Ik werk ruim 35 jaar bij een accountantskantoor waar ik eind september 2026 stop. Mijn praktijk bestond voornamelijk uit cliënten in de publieke sector zoals musea, goede doelen en onderwijs. Ik krijg nu de tijd om met de opgedane financiële kennis het bestuur van HVOL te versterken. Vanaf 1 oktober 2026 ben ik jullie nieuwe penningmeester.

Mijn visie op deze verantwoordelijke taak is zowel het in stand houden van financiële rust als de financiën af te stemmen op de lange termijnambities van de vereniging. De afgelopen weken heb ik als toehoorder in het bestuur meegedraaid en ervaar een zeer positieve sfeer om de schat aan historische kennis te vergroten en uit te dragen via lezingen, de beeldbank, het jaarboek, OLN, nieuwsbrieven en andere activiteiten. Dit alles is mogelijk dankzij de bijdragen van leden, bedrijfssponsors en projectsubsidiegevers. Deze koesteren we en willen we verder uitbouwen.

Ik dank jullie voor het in mij gestelde vertrouwen. Ook dank aan mijn voorganger Jan de Vetten voor de plezierige en open samenwerking de afgelopen maanden en voor de hulp van Eimert van der Vliet.

In *Oud Leiden Nieuws* publiceren we fragmenten uit verschillende interviews van de Stem van Leiden. Daarmee hopen we u natuurlijk nieuwsgierig te maken naar de verhalen die de leden van De Stem van Leiden hebben vastgelegd.

Vrijwel alle verhalen zijn al te lezen en te beluisteren op de website van Erfgoed Leiden en Omstreken (<https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/uw-verhalen/uw-verhalen/verhaal/id/809>).

Tijdens de interviews horen we vaak onverwachte pareltjes: leuke, opmerkelijke, maar soms ook hele droevige levensgeschiedenissen passeren de revue.

Pareltjes in de geschiedenissen van de “gewone” leidenars

Van kattenkwaad naar een koninklijk predicaat

Etalage drogisterij Bik begin 20e eeuw

Bron: Familie Bik, Erfgoed Leiden en Omstreken

P.J. (Paul) Bik werd op 12 september 1946 als zevende van elf kinderen geboren in de Doezastraat, boven de drogisterij van vader.

Moeder zorgde voor het gezin, maar werkte ook mee in de winkel. Ze overleed toen Paul elf jaar was. Vanaf dat moment zorgden de kinderen voor zichzelf en voor elkaar.

Hij moest al vroeg in de winkel helpen. Een kwartje zakgeld kreeg hij in ruil voor het wegbrengen van karton naar de lorrenboer in de Bakkersteeg. De opbrengst mocht hij houden.

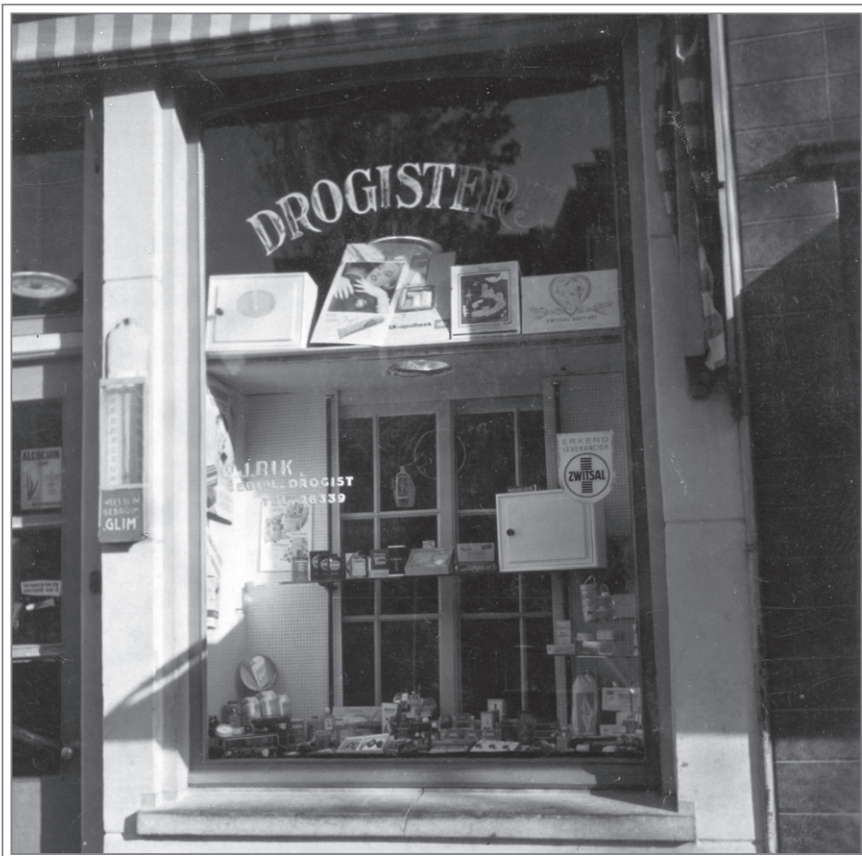
Er waren veel winkels in de straat, waarvan groenteman Oostendorp Pauls favoriet was omdat hij in de schoolvakanties mee mocht met de paard-en-wagen en zelfs op het paard mocht zitten.

Paul haalde graag kattenkwaad uit, zoals fikies stoken met vriendjes uit de buurt. Rond Nieuwjaar verzamelden ze kerstbomen die ze illegaal verbrandden. Politie en brandweer knepen dan een oogje dicht.

De neiging naar kwajongensstreken uitte zich ook nog toen hij een jaar of twintig was. Hij maakte zelf vuurwerk en rookbommen met spullen uit de winkel.

Liniaaltje

Voor het lager onderwijs ging Paul naar de Don Boscoschool aan het Rapenburg, waar hij gewoonlijk te laat kwam door de spelletjes die hem onderweg ophielden. Het vele strafwerk maakte hij op school onder de les, want als zijn vader ontdekte dat hij strafregels moest schrijven, deed hij er nog eens een

portie bovenop. Leuk vond Paul het niet op school, ook al niet omdat er geslagen werd. Eén van de onderwijzers mepte met een vierkant liniaaltje op je vingers of op je tong. Na de lagere school ging hij naar de ambachtsschool. Hij was graag goudsmid geworden, maar daarvoor zou hij naar Schoonhoven moeten en dat trok hem niet.

Toen vader hem na verloop van tijd vroeg bij hem in de zaak te komen, besloot hij drogist te worden. Dit betekende dat hij een vakdiploma moest halen, waarvoor hij naar Den Haag ging.

Vierde generatie

Terwijl hij nog studeerde, kreeg Paul verering. Hij leerde zijn Hennie kennen in een discotheek in Noordwijk. Na de verloving begin 1968, stelden zij de huwelijksdatum vast in 1971. Trouwauto's en zaaltje waren al besproken, toen er een brief in de bus viel met het bericht dat op die bewuste dag het laatste examen was. Er zat niets anders op dan het huwelijk uit te stellen. Paul slaagde. In 1974 nam hij de zaak van zijn vader over als vierde generatie drogist. De naam 'drogisterij De Vijzel' veranderde in simpelweg 'Bik'. Op Pauls eigen verzoek mocht de winkel, na een lange procedure van 'doorlichting', het predicaat 'Koninklijke' toevoegen. Een koninklijke klant was er ook: prins Willem-Alexander in zijn studietijd.

Concurrentie bestond niet. De verschillende drogisten in Leiden waren met elkaar bevriend. Waar nodig, leenden ze over en weer dingen van elkaar.

Tachtig eigen producten

Er kwamen nieuwe producten in de handel en sommige oude werden niet meer gemaakt, terwijl daar nog wel vraag naar was. Dan zocht Paul uit of hij ze zelf kon maken.

Bijvoorbeeld Superol, tegen keelpijn. Hij leverde het in poedervorm onder de naam Chemie en de klanten waren tevreden. Dat verhaal werd bekend toen een journalist een stuk over hem schreef in De Telegraaf. Gevolg: duizend bestellingen. Paul werkte dag en nacht door en echtgenote Hennie en zoon Geert zorgden voor verzending en administratie. Rijk werden ze er niet van.

Voor het zelf maken van medicijnen raadpleegde Paul de oude boekjes met recep-

ten waar zijn vader al mee werkte. Met inachtneming van de strenge regels voor de volksgezondheid levert hij nu zo'n tachtig eigen producten in de winkel en via internet. Zoon Geert, die aanvankelijk ook een drogist in Haarlem had, beheert de webshop, die ook aan het buitenland levert: de vijfde generatie.

Ook Naturalis deed wel eens een beroep op de drogist. Paul hielp, maar gaf het geheim van zijn mengsels niet altijd prijs. De laatste jaren gaan er veel voedingssupplementen over de toonbank. Paul vindt dat geen mode-onzin. Volgens hem hebben ze wel degelijk nut.

Terwijl de winkel het assortiment in de zaak steeds aanpast, is aan het interieur vrijwel niets veranderd. De sfeer van de oude vertrouwde drogist die zich tegenwoordig presenteert als Bik & Bik is blijven bestaan.

*P.J. Bik in zijn drogist
Bron: Fotograaf Marc de
Haan, Erfgoed Leiden
en Omstreken*

De Leidse Fabrieksmeisjes

Ongeveer honderd jaar geleden bepaalden de fabrieksmeisjes in hoge mate het beeld van de Leidse industrie. Dat was zeker zo na werktijd. Luidruchtig vrolijk en een tikje brutaal, zwermde zij over straat op weg naar huis én op zoek naar vertier na een lange werkdag.

Tekst: Cor Smit

Het waren jonge meisjes en ongetrouwde jonge vrouwen, want je werkte in een fabriek tot je trouwde of het eerste kind op komst was.¹ In de textiel en de koekjesfabrieken vormden zij de meerderheid van het personeel. Veel mensen uit de hogere klassen vonden dat eigenlijk maar niets.

Meisjes naar de fabrieken

Vóór de industrialisatie werkten vrouwen ook veel. Maar dat waren vooral huismoeders, die spinwerk thuis combineerden met het huishouden. De opkomst van de stoomfabrieken rond 1860 veranderde dat. Al snel werkten er vrijwel geen getrouwde vrouwen meer in de textiel-fabrieken. Natuurlijk verdienden moeders wel bij: als wasvrouw, met handeltjes, naaiwerk of het schoonmaken van groenten voor de conservenfabriek. Dat was ook het voorland van de fabrieksmeiden. Maar steeds vaker gingen

ze eerst naar de fabriek. In 1875 vormden zij 40 procent van het personeel van de Leidse textiel en in 1909 al meer dan de helft: 53 procent. Ze werkten vooral op de spinafdelingen en in de machinale breierijen.

Anno 1900 was er ook buiten de textiel meer fabriekswerk voor meiden ontstaan, meestal inpakwerk. In de biscuitfabrieken (zoals Nutrix) was zelfs 80 procent van het personeel vrouw, waarvan 80 procent eveneens jonger dan 16 jaar. Datzelfde gold voor de chocoladefabrieken, waaronder die van Pel en de zeepfabriek van Sanders.

Er ontstond een duidelijk verschil tussen wat jongens en meisjes na hun schooltijd gingen doen. Voor jongens zochten ouders vaak een plek in 'de ambachten', waar ze een vak konden leren. Meisjes gingen na hun schooltijd doorgaans naar 'de fabrieken' of in de leer bij een thuisnaaister. De fabrieksmeisjes moesten bijdragen aan het gezinsinkomen. Naarmate zij ouder werden, mochten zij echter een steeds groter deel van hun loon zelf houden. Daarmee konden ze iets leuks voor zichzelf kopen, of zelfs uitgaan.

Woest en losbandig?

Hoogleraarsdochter Marie De Vriese beschreef hen in 1867 als 'een woeste troep arbeidsters' die 'lachend en tierend in breede reien' de straten vulde. Bij het terugdeinzen van een 'dame' riep één van de meiden 'met een schrillen vloek' uit: zij is 'vies van ons'. De Vriese schrok van hun 'ruwheid', maar vond tegelijkertijd dat ze iets 'voor deze ellendigen' moest doen. De fabrieksmeisjes waren 'zoo wispelturig, zoo woest en ongebonden' en nauwelijks te verstaan.² Om hen wat meer 'beschaving' bij te brengen, richtte zij een christelijke avondschool voor fabrieksmeisjes op.

Een breiafdeling van Vervoort & Cranenburg circa 1900

Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken

*Nuttige handwerken in de Leidse fabrieksschool van mej. Sparnaaij in de fabriek van Krantz, 1895
Bron: H. Jonker, Erfgoed Leiden en Omstreken*

Deze beschrijving toont de enorme kloof die bestond tussen burgerij en arbeidersklasse. Daarbij leken de jonge meiden de nette burgerij behalve weersin of medelijden, vooral ook angst aan te jagen. Dat blijkt eveneens uit andere bronnen, zoals de parlementaire enquête naar arbeidsomstandigheden in 1890. De seksualiteit die zij uitstraalden - op die leeftijd gieren de hormonen immers door het lichaam - versterkte deze angst. Volgens zeggen waren ook knappe jongens niet veilig wanneer de fabriek uitging. Die 'losbandigheid' baarde de nette burgers veel zorgen, vooral de katholieke. Hervormde burgers vonden het wel geruststellend dat zij bij een zwangerschap direct trouwden.

Een andere tijdgenoot, Marie Sparnaaij, lerares aan de Leidsche Fabrieksschool, schetste in 1898 in *Uit de fabriekswereld* de kleding die de meisjes in de fabrieken droegen: 'een ouden valen zwarten, meestal zeer versleten rok met een gekleurd lijf van katoenen of wollen stof, klompen of schoenen. De meesten zien er zeer slordig en vuil uit in de fabriek, vuiler dan de werkzaamheden veroorzaken. Wie let er ook in de fabriek op hare kleeding, waar enkel mannen toezicht houden?' Op straat echter 'zien velen er knap uit, enkelen zeer netjes, weinige

slordig'. Dat gold niet voor hun gedrag: 'hare houding, hare manieren, hare taal op de straat is bij de meesten zeer onwelgevoegelijk.'

Slechte huisvrouwen

Er was nog een probleem met de fabrieksmeisjes. De sociaal geneeskundige Coronel schreef het al in 1864: "De vrouwen, vooral zij, die van jongs af aan het fabrieksleven gewoon waren, zijn slechte huismoeders."³ Ze leerden niet te koken of kleding te herstellen, geen spaarzaamheid, niet hoe ze het thuis aange-naam konden maken voor de man. Eigenlijk waren zij de oorzaak van de ellende onder de Leidse arbeiders...

Dit thema kwam steeds weer terug. Op de verschillende avondscholen kregen de meisjes daarom les in "nuttige handwerken". Op het Volkshuis leerden ze daarnaast ook koken. Bij de huishoudscholen (vanaf de jaren twintig) lag de nadruk eveneens op koken en naaien. Eigenlijk, zo oordeelde men, vormde het dienstbodeberoep een betere voorbereiding voor het huismoederschap.

Dienstboden

Dat wilden de meiden zelf niet. Er gaapte een

*Volgens sociaal geneeskundige Coronel was de ellendige toestand van de arbeiders te wijten aan de fabrieksmeisjes
Bron: Collectie Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis*

Dienstmeisjes in de Nieuwsteeg rond 1900 (uitsnede)
Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken

Fabrieksmeisjes en leidinggevend in het wolmagazijn van Clos & Leembruggen, jaren vijftig.
Bron: Erfgoed Leiden en Omstreken

enorme afstand tussen fabrieksmeisjes en dienstboden. Ze pruiden elkaar niet. De arbeidersmeisjes hadden meer redenen om de voorkeur te geven aan fabriekswerk. In de eerste plaats was de betaling beter. Daarnaast wist je als dienstmeisje eigenlijk nooit goed wanneer je werk gedaan was.

Als fabrieksarbeidster was duidelijk wanneer je klaar was en kon genieten van je vrije tijd. Bovendien kregen dienstmeisjes vaak te maken met ongewenste intimiteiten. In de fabriek waren ook wel bazen die wat pro-

beerden, maar daar bood de groep de nodige bescherming.

Kortom, niet alleen vonden de fabrieksmeisjes de dienstboden "kakmadames", zij vonden het fabriekswerk op alle fronten te verkiezen.

Besluit

De fabrieksmeisjes hoorden tot de armste lagen van de Leidse samenleving, maar als "ellendigen" zullen zij zichzelf niet beschouwd hebben. Zij probeerden het beste te maken van hun jeugdjaren, plezier te hebben en hun vrijheid te verkennen. Een zeker zelfbewustzijn was hen niet vreemd. Tot de Tweede Wereldoorlog domineerden zij de textiel en enige andere bedrijfstakken. Na de oorlog verminderte hun aantal snel, door verdere mechanisering en het vertrek van de spinnerijen uit Leiden. Voor meisjes ontstonden alternatieve beroepsmogelijkheden (onder meer in winkels, in de zorg en op kantoren). Toen in de jaren zeventig het doek voor de Leidse textiel viel, waren de Leidse Fabrieksmeisjes verleden tijd.

Cor Smit is historicus, gespecialiseerd in de geschiedenis van Leiden en gepromoveerd op kinderarbeid in de Leidse industrie 1800-1914.

Eindnoten

¹ Dat patroon was overigens zeker niet uniek voor Leiden. Zeker in de textiel kwam het vrij algemeen voor, ook in het buitenland.

² Christelijke Werkzaamheid voor fabrieksmeisjes en -jongens, Vijftigjarige werkzaamheid onder Fabrieksjongens en Fabrieksmeisjes te Leiden. Verslag over de jaren 1867-1917 (Leiden 1917).

³ S.Sr. Coronel, 'De Leidsche wolfabrieken en haar invloed op de gezondheid der arbeiders', overdruk uit *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* (1864).

Honderd jaar Vereniging Leidse Schooltuinen

Van zorg om bleekneusjes naar natuureducatie

Tekst: **Maaïke van Soest**

Op 12 juni 2026 verschijnt het boek *En toen had ik een eigen tuintje...-100 jaar Vereniging Leidse Schooltuinen*

Het begon aan de Fruinstraat (later Fruinlaan geheten), achter de jongens-hbs. De gemeente wees de grond toe en verstrekke een klein subsidiebedrag. Op dit stukje land van ongeveer achtduizend vierkante meter mocht De *Leidsche Vereeniging voor School- en Werktuinen* vanaf 1926 per seizoen ongeveer drie-

honderd kinderen een eigen lapje grond laten bewerken.

Moestuinen speciaal voor de jeugd waren in opkomst. Regelmatig kwamen mannen van De *Centrale Vereeniging van School- en Werktuinen* in Leiden langs om er reclame voor te maken. Zo was er op 8 maart 1924 in de Casino-bioscoop aan de Hogewoerd een promotiefilm te zien met beelden van kinderwerktuinen in Amersfoort, Arnhem en Roermond.

Het ontstaan van de Leidse schoolwerktuinvereniging paste in een nationale en ook Europese

ontwikkeling. De Eerste Wereldoorlog leidde in het neutrale Nederland tot voedselschaarste. Eigen voedsel leren verbouwen werd gezien als een noodzaak. Door de industrialisatie en trek naar de stad leek die kennis niet meer vanzelfsprekend. Bovendien was buitenlucht ook gezond voor de stadse bleekneusjes, zo luidde een ander argument.

Vijf complexen

Hortulanus E. Th. Witte hanteerde als eerste de voorzittershamer bij de Leidse vereniging. Mej. Dr. W.C. de Braat was lange tijd pedagogisch leidster. Tuinmannen van de hortus hielpen in de begintijd mee, net als leerlingen van de Kweekschool voor Bewaarschoolhouderessen. In 1937 maakten de tuintjes aan de Fruinlaan plaats voor de bouw van het Stedelijk Gymnasium op die plek.

In 1950 kreeg de schooltuin een vaste plek aan het Zwarte Pad, tegenwoordig de Tuin van Noord geheten. In de jaren zestig kwam hortulanus Bavo Bruinsma aan het roer van de vereniging te staan. Hij en anderen pleitten voor de opzet van een gemeentelijke natuur-educatie voor de jeugd en later voor een vaste schooltuincoördinator.

In de jaren tachtig kwamen er drie complexen

bij: Stevenshof, Rijn en Vliet bij het zorgcentrum en een in park Cronesteyn. Begin 21e eeuw dreigden de schooltuinen te worden wegbezuinigd, maar ze hielden stand. Met de opening van Matilo in 2011 kwam het totaal op vijf complexen in de stad.

Bodemdiertjes

Ieder seizoen, van maart tot oktober, verzorgen zo'n zeshonderd Leidse kinderen tegenwoordig een eigen tuintje. Ze beginnen daarmee in groep zes en na negentien lessen in de buitenlucht eindigen ze ermee in groep zeven. Meer dan honderd vrijwilligers van de Vereniging Leidse Schooltuinen maken dit mogelijk.

Kinderen bezoeken hun tuintje met de leerkracht en onder schooltijd. Ook na schooltijd kunnen ze er vaak terecht. De oogst mag nog steeds mee naar huis. En er is meer dan groente en bloemen. Er is ook aandacht voor zaken als bijen, bodemdiertjes, kruiden en grannen. Ook wordt er geroken en geproefd.

In juni verschijnt *En toen had ik een eigen tuintje...-100 jaar Vereniging Leidse Schooltuinen*

Maaïke van Soest is redacteur en eindredacteur van bovengenoemde jubileumuitgave.

'100 jaar een eigen tuintje', omslag jubileumuitgave, de vormgeving is van Roelant Meijer.

Ondernemende vrouwen aan de Rijnsburgerweg

Naar aanleiding van het project 'Leidse vrouwen op de kaart' publiceren wij vanaf nu elk kwartaal een kort artikel over een vrouw of groep vrouwen die van betekenis zijn geweest voor Leiden. Peter van der Geer ging op zoek naar ondernemende vrouwen in zijn wijk, het Boerhaavedistrict. Voor OLN licht hij er vier uit een lange stoet.¹

Tekst: Peter van der Geer

Het begon al in de vijftiende eeuw met een groep vrouwen zonder gebruiksaanwijzing. Daar was het collectief van veertig nonnen namelijk op geselecteerd, 'makkelijk in de omgang' heette het. Zij hadden in het klooster Mariënpoel op de hoek van Wassenaarse- en Rijnsburgerweg vanaf 1431 een uitstekende reputatie opgebouwd. Niemand zag ze, niemand sprak ze, maar elke familie die er voor de overledenen jaarlijks een prijzige memorie-mis liet opdragen, wist: deze vrouwen hebben connecties op het Hoogste niveau. Dankzij hun gebeden duurde een verblijf in het Vagevuur geen duizend jaar, maar misschien hoogstens een lang weekend. Tegen hun bedoeling werden deze vrouwen schatrijk, waardoor ze met leningen de geldzorgen van het arme Leidse stadsbestuur verlichtten en de Rijnsburgerweg onderhielden. Tot slot bezaten ze een kunstcollectie waarvan het magnifieke drieluik van Cornelis Engebrechtsz nu nog in de Lakenhal te zien is. De langst dienende priorin Catharina van Swieten werd 92. Het moet een veilige en gezonde werkomgeving geweest zijn.

Daatje

We slaan een paar kalme eeuwen over. Anders dan haar bescheiden broer Dirk, was Daatje van Eck (Rijnsburgerweg 164) rond 1900 een - wat men nu noemt - social mediaster. 48 jaar lang adverteerde ze wekelijks in de kranten met de boodschap: vrouwen, leen een boek en ontwikkelt u. Tientallen boekpakketten gingen wekelijks de deur uit vergezeld van een persoonlijke brief van Daatje. Eigenlijk had ze dominee willen worden, maar ook als volbloed

pacifist trok zij volle zalen met haar redevoeringen. Kranten citeerden haar graag: 'In oorlogen heersen macht en geweld in plaats van recht en wet. Waar is ons gezond verstand gebleven? Als we vechten, laten we dan vechten voor de vrede. Ontwapenen, praten en verdragen sluiten.' En op de zondagen leidde de bevlogen Daatje vijftig jaar lang de zondagsschool.

*Daatje van Eck circa 1885
Bron: Dirk van Eck
jaarboek 2013, fotograaf
waarschijnlijk Goedeljee.*

Anna Groll, 15 jaar (1871)
Bron: Familiearchief
Temminck-Groll

Anna

Aan haar jeugdportret (1871, ze is 15 jaar) zie je al: dit meisje hield niet van borduren. Anna Groll sprak haar talen, kon cijferen als geen ander en werd de eerste vrouwelijke accountant van Nederland. Ze was toen al 44 jaar, maar nog lang niet klaar. Ze liep de wandelende bolbliksem dokter Murk Jansen tegen het lijf. Die maakte met zijn gedrag in het Academisch Ziekenhuis geen schijn van kans om zijn gedroomde orthopedische onderzoeksaf-

deling te realiseren. Anna stelde bij hem orde op zaken en liet uit praktische overwegingen naast Jansen een villa bouwen op Boerhaave-
laan 1. Samen richtten ze de Vereniging van Mis-
vormden op. Toen Anna de krant haalde met
haar ontdekking dat Nederland 44.000 mis-
vormden had, werd de huispraktijk van Jansen
al snel te klein. Anna regelde een stuk grond
in de Vogelwijk, droeg financieel flink bij en in
1929 verrees tussen de koeien de Anna Kliniek
met 85 bedden. Op tuintoonstellingen haal-
den haar planten ('Lupinus Polyphillus Miss A.E.
Groll') eervolle vermeldingen. Anna was een
multitalent.

Marieke

Toen Marieke van Schie in 1987 solliciteerde
naar een praktijk met veel etnische patiënten,
telde Leiden welgeteld één vrouwelijke huis-
arts. Om half elf – 's avonds – mocht ze op
gesprek komen voor een commissie van louter
mannelijke vakgenoten. Op haar opmerking
'dan ben ik niet op mijn best', was al gere-
ageerd met 'wij ook niet'. Eerst kreeg ze te
horen dat ze was uitgenodigd omdat het 'juri-
disch verplicht' was: de gemeente wilde het
percentage vrouwelijke huisartsen namelijk
verhogen naar 30%. Daarop volgde een twintig

Marieke van Schie in de tuin
van haar praktijk, 2007.
Bron: Archief Ton van Dalen,
fotograaf Taco van der Werf

minutenlange overhoring van haar kennis van het Marokkaans. De mannen behaalden hun doel: Marieke eindigde op de laatste plaats. Zij tekende vervolgens protest aan tegen deze onverkwikkelijke gang van zaken, met succes: mevrouw Van Schie kon haar vergunning aanvragen. De mannen riepen 'maatschappelijk onacceptabel' en 'machtsmisbruik!', maar gingen roemloos bij de rechter ten onder. De praktijk aan Rijsburgerweg 96 groeide onder Marieke naar ruim 4000 patiënten. Het was de eerste in Nederland met een eigen website en bleek een ware oase: 'Dokter, ik kom hier helemaal tot rust!'

Nog meer vrouwen

De lijst is lang. Neem Dora Coebergh, bewoner van Villa Cecilia. Zij kon het Leidse bevolkingsregister dromen, omdat zij met haar lief-

dadigheidswerk in elke Leidse steeg achter de voordeur kwam. Of juffrouw Renaud die de meisjesschool op de Breestraat als leerling binnenging om die na vijftig jaar als bewierookte directrice en onderwijsvernieuwer te verlaten. En wat te denken van de dubbelspionne, de tandarts met haar op de tanden en de pleegmoeder van Ramses Shaffy? U vindt ze straks allemaal op de kaart met Leidse Vrouwen.

Peter van der Geer doet historisch onderzoek naar de Rijsburgerweg en omgeving.

*Bij Leiden Centraal: 'U mag zelf uitstappen, mevrouw'. Onbeleefd of een kwestie van emancipatie? 1911
Bron: Het Leven, Spaarnestad Photo*

Eindnoten

¹ Dit is een bewerking van een buurtlezing door de auteur op 26 maart gehouden voor de Ondernemersvereniging Boerhaavedistrict (OVBD).

Koornbrug: klaar voor de toekomst

Eeuwenoud icoon van Leiden glinstert weer als vanouds

Het zal weinig Leidenaars en bezoekers van de stad ontgaan zijn: de ingrijpende opknapbeurt van de Koornbrug (ook wel Koornbeursbrug genoemd) en de tijdelijke afsluiting van deze iconische verbinding in het hart van de stad. Jan Dröge schetst de rijke geschiedenis van deze monumentale brug over de Nieuwe Rijn.

Tekst: Jan Dröge

Op de plek van de huidige Koornbrug bevond zich vermoedelijk al in de vroege middeleeuwen een brug die bekend stond onder de naam St. Cornelisbrug. In 1443 besloot het stadsbestuur dat de handel in graan voortaan hier moest plaatsvinden. De waarschijnlijk nog in hout uitgevoerde brug maakte rond 1450 plaats voor een stenen exemplaar met twee bogen.

De onderbouw van de huidige brug kwam tot stand in 1642, naar ontwerp van stadsarchitect Arent van 's-Gravesande (circa 1610-1662). Deze trad in 1636 in stadsdienst en verzorgde onder meer de ontwerpen van de Lakenhal en de Marekerk. De aanbestedingen voor de Koornbrug hadden plaats op 20 september van dat jaar. Simon Jansz uit Warmond nam het werk aan. Hij ontving 930 gulden voor het maken van twee dammen voor een bouwput van tien voet diep en het drooghouden daarvan. Zijn plaatsgenoot Jan Claesz van Warmont tekende met een bedrag van 2.195 gulden voor het slopen van de oude brug en voor het metselwerk van de nieuwe, met drie bogen van 3,45, 5,02 en 3,45 meter breed. De middelste boog kreeg dezelfde hoogte als die van de in 1637 tot stand gekomen en verderop gelegen Visbrug. Het eerste metselwerk diende tot 4,5 voet te worden opgemetseld; dat was boven het waterpeil in de winter. Vervolgens kreeg dat tot 1 maart 1643 de tijd om te 'besterven', waarna het werk voor 31 mei van dat jaar voltooid moest zijn. Dat gebeurde in

nauwe samenwerking met stadssteenhouwer Cornelis Gijsbrechtsz van Duynen, die voor 1.600 gulden het natuursteenwerk aannam, waarbij de stad het ruwe materiaal (Bentheimer zandsteen) leverde. Het zoontje van mr. Rippert van Groenendijck, een van de vier burgemeesters, legde op 15 december 1642 de eerste steen.

Onder slechte weersomstandigheden was het onaangenaam om in de open lucht te staan. Bovendien kwam het de kwaliteit van het verhandelde graan niet ten goede. Daarom maakte stadsarchitect Salomon van der Paauw (1794-1869) al in 1820 verschillende plannen voor een overkapping van de bestaande brug. Hij ontwierp zelfs een afzonderlijke overkapte korenbeurs aan de Vismarkt. Aanvankelijk bleef het bij plannen, maar op 6 december 1824 vond de aanbesteding plaats voor het maken van de dubbele overkapping zoals wij die nu kennen. De Leidse aannemer Josua de Sauvage tekende voor het werk met een bedrag van 8.750 gulden. De werkzaamheden vonden plaats tussen 1 april en 1 juni 1825.

Beide galerijen worden gedragen door houten Dorische kolommen in neoclassicistische stijl, die rusten op hardstenen basementen. Bijzonder was de dakbedekking met Rijnse of Duitse leien, in de vorm van een zogenaamd couverdak. De oudste foto's van de brug laten deze daken met ruitvormig gelegde vierkante leien nog duidelijk zien. De kappen kregen aan beide zijden frontons (bovenstukken), waarbij die aan de binnenzijde zijn voorzien van het

ge kroonde Leidse stadswa pen omgeven door kore naren. In de verder vlakke zoldering zijn ronde ventilatieroosters opgenomen.

Dat er al voor de bouw van de overkapping sprake was van renovaties, blijkt uit de sluitstenen van de middelste boog. Op beide staan centraal de Leidse sleutels, maar die aan de oostzijde worden geflankeerd door Anno 1816 en die aan de westzijde door Anno 1817. De verschillende manieren van afwerking op de zandsteenblokken waarmee de brug bekleed is, maken ook duidelijk dat er meerdere keren herstelwerkzaamheden aan de onderbouw plaatshadden. Opvallend is ook het ontbreken van de in het oorspronkelijke bestek voorgeschreven leeuwenkoppen op de sluitstenen van de kleine bogen. Het is echter niet duidelijk of deze nooit zijn uitgevoerd of pas bij een latere restauratie zijn verdwenen. In 1839 diende een aantal van de kolommen te worden ‘aangescherfd’ (restauratietechniek), omdat ze deels versleten en verteerd waren. De uit 1855 daterende plannen om de hardstenen basementen onder de kolommen te vervan-

gen door gietijzeren sokkels, kwamen nooit tot uitvoering.

Veel omvattender was de restauratie, in 1978 uitgevoerd door het Leidse aannemersbedrijf Du Prie. Niet alleen werden toen alle 32 houten kolommen vervangen, maar ook de kapconstructies van beide vleugels ondergingen een ingrijpende opknappbeurt. Spijtig is dat toen de bijzondere oorspronkelijke dakbedekking plaatsmaakte voor de nu nog aanwezige daken in zogenoemde maasdekking, met kleinere rechthoekige leien. In maart 2007 voerde Burgy Bouwbedrijf uit Leiden groot onderhoud uit aan de overkapping wegens aantasting door houtrot en schimmels.

Nog geen twintig jaar later maakt Centrummanagement Leiden de gemeenteraad duidelijk dat actie noodzakelijk is om de brug op te knappen. De ondernemersvereniging Hartje Leiden sluit zich daarbij aan. ‘Wij hebben geconstateerd dat de Koornbeursbrug op verschillende plekken is begroeid met ongewenste vegetatie, wat afbreuk doet aan de

Gezicht op de Koornbrug, gezien vanaf de Botermarkt hoek Koornbrugsteeg. Op deze foto zijn de twee overdekte neoklassieke zuilengalerijen allebei zichtbaar.

Bron: Beeldbank HVOL/collectie Niek Bavelaar, 1907

*Links: Kolom met deels vrij gelegd basement.
Foto's: Jan Dröge*

Rechts: De nieuwe funderingskolom tijdens het terugplaatsen van basement en kolomvoet.

Links: Het aanhelen van het metselwerk na terugplaatsing.

Rechts: Het herstelde metselwerk.

historische waarde en de uitstraling van dit belangrijke monument. Bovendien is waterschade zichtbaar aan de brug, wat zonder ingrijpen zal leiden tot verdere verslechtering van het esthetische karakter en mogelijk ook van de constructie.' Daarnaast vormde het beplakken van de brug met posters en stickers een bron van ergernis.

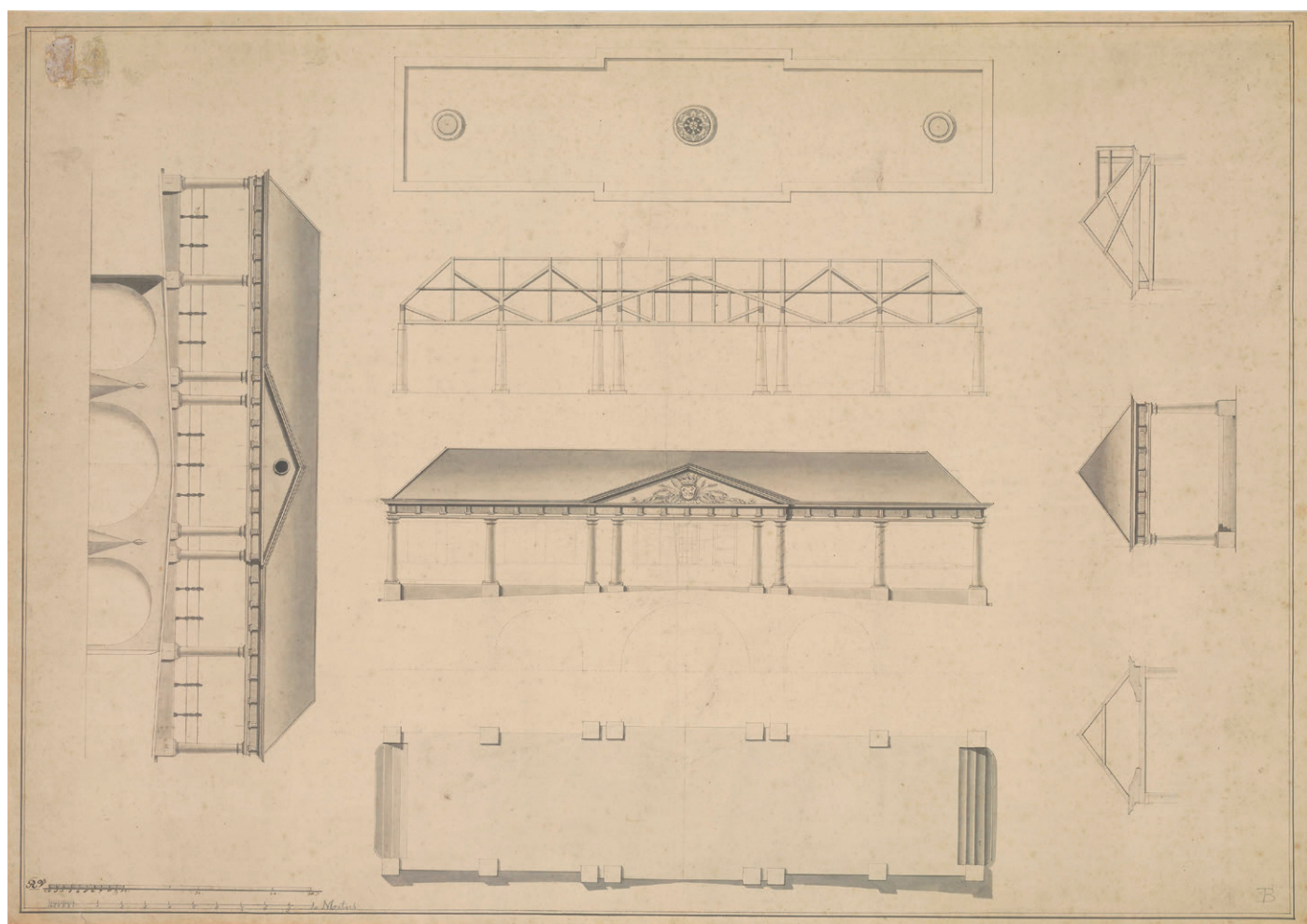
Toch duurt het tot eind 2025 voordat het tot een aanpak van de geschetste problemen komt. De op 3 november vorig jaar begonnen restauratie betreft vooral het herstel van de acht kolommen aan de kopzijden van beide overkappingen. De brug is onderdeel van de route voor laad- en losverkeer voor ondernemers aan de Nieuwe Rijn. De daarmee gepaard gaande trillingen van het aanhoudende zware verkeer veroorzaakten het naar buiten buigen van de hardstenen basementen. Daardoor is

er een lichte knik met de daarop staande houten kolomschachten ontstaan. Besloten is elke kolom onafhankelijk van het onderliggende basement te funderen op de gemetselde walzijde van de buitenste bogen van de brug. Deze bestaat uit een voetplaat met daarop een stalen kolom, die reikt tot de onderzijde van de acht buitenste kolomschachten. Het oorspronkelijke basement heeft geen dragende rol meer. Behalve deze bouwkundige ingreep, onderging het geheel een volledige schilderbeurt.

Als alles volgens planning verloopt, zijn de werkzaamheden bij het verschijnen van deze editie van Oud Leiden Nieuws in juni grotendeels voltooid en is de Koornbrug voorlopig weer gereed voor de toekomst.

Jan Dröge is bouwhistoricus

*Bouwtekening Salomon van der Paauw voor Koornbrug (zijaanzichten, plattegronden en doorsneden) 1825.
Bron: Collectie Erfgoed Leiden en Omstreken*

In de nieuwe rubriek 'De Stelling' belichten we de voors en de tegens van een 'Leidse discussie'. In deze eerste aflevering zet historicus **Dirk Alkemade** vraagtekens bij de rol van Rembrandt voor Leiden.

Dirk Alkemade

DE STELLING We moeten het over Rembrandt hebben. Komende zomer vinden in Leiden de zogenaamde Leidse Rembrandt Dagen plaats. Dat is een evenement, aldus de website, waarbij een deel van de binnenstad twee dagen lang wordt getransformeerd 'in zo authentiek mogelijke zeventiende-eeuwse sferen, compleet met enkele honderden acteurs en figuranten'.

De aankondiging van de Leidse Rembrandt Dagen leidde bij mij tot enige ergernis. Laat ik wel zijn: ik heb niets tegen een dergelijk evenement. De frustratie zit ergens anders. De Leidse Rembrandt Dagen is de zoveelste herhaling waarmee publiekelijk wordt gevierd dat Rembrandt in 1605 in Leiden was geboren. Alsof we het zouden vergeten: afbeeldingen van Rembrandt zijn op veel plekken in de Leidse binnenstad te zien. Er is een Rembrandt-escape room, er zijn boeken over de Leidse jaren van Rembrandt, er bestaat een Young-Rembrandt-Studio, er is Rembrandtbier. Men kan deelnemen aan jonge-Rembrandt-wandelingen, vaar-routes én een Rembrandtbierwandeling. Hotels, cafés en restaurants zijn vernoemd naar de schilder, om nog maar te zwijgen van de posters, puzzels en andere Rembrandt-memorabilia die te koop zijn. Leiden telt inmiddels maar liefst vier standbeelden of sculpturen ter ere van de schilder, en daarnaast een gedenkbord (geplaatst zo'n 10 meter náást de plek waar hij zo ongeveer moet zijn geboren). En nu dus, voor de zesde keer, de Leidse Rembrandt Dagen. De Leidse Rembrandt-liefde begint hysterische vormen aan te nemen.

Een en ander is het resultaat van de tomeloze inzet van citymarketeers, die naar eigen zeggen met Rembrandt een 'A-merk' in handen hebben om de stad te promoten. En natuurlijk is daar de trots die veel Leide-

naren voor hun stad voelen. Toch wringt er iets. In al dat feestgedruis zou je bijna vergeten dat Rembrandt in 1631 op 25-jarige leeftijd wel degelijk is vertrokken uit Leiden. Hij vestigde zich in Amsterdam en in die stad vervaardigde hij het grootste (en bekendste) deel van zijn werk. Rembrandt had goede redenen om Leiden te verlaten. Natuurlijk had de lucratieve Amsterdamse kunstmarkt een grote aantrekkingskracht, maar ook speelde mee dat het geestelijk klimaat in het Leiden van de vroege zeventiende eeuw allerm minst aangenam was. Na een periode van heftige religieuze en politieke twisten, ging het stadsbestuur streng optreden tegen andersdenkenden. Voor Rembrandt, die er katholieke en doopsgezinde sympathieën op nahield, was de sfeer in de stad veel te benauwd. Dat gold trouwens ook voor andere schilders: Jan Lievens, Jan van Goyen en andere kunstenaars vertrokken eveneens om hun geluk elders te beproeven.

Gezien de korte tijd dat Rembrandt in Leiden woonde, voelt het eindeloze gedweep met deze schilder een beetje gratuit en historisch niet helemaal juist. En misschien nog belangrijker: het is ook helemaal niet nodig. Het zeventiende-eeuwse Leiden heeft zo veel meer te bieden dan alleen Rembrandt! Denk bijvoorbeeld eens aan Jan Steen, een schilder die wél van wieg tot graf in Leiden vertoefde. Een schilder die met zijn volkse taferelen een hele andere wereld in beeld bracht. Ik durf de stelling wel te verdedigen dat zijn schilderijen veel beter passen bij de Leidse volksaard. Toch is er nauwelijks iets in Leiden dat aan hem herinnert. Zelfs een Jan Steenstraat vindt men hier niet, in tegenstelling tot de omliggende plaatsen Voorschoten, Oegstgeest, Warmond, Rijnsburg en Hazerswoude. In Amsterdam zijn er zelfs twee! Mijn voorstel is dus: ietsje minder Rembrandt en drie Leidse Jan Steenstraten vóór 2030.

Dirk Alkemade is historicus en verbonden aan de Universiteit Leiden.

Ton Kohlbeck, betrokken bij diverse initiatieven om Rembrandt in de stad juist meer over het voetlicht te brengen, geeft een weerwoord. **Wilt u meediscussiëren? Stuur een mail naar oln@oudleiden.com.**

Ton Kohlbeck

HET WEERWOORD In zijn stuk 'We moeten het over Rembrandt en Leiden hebben' uit Dirk Alkemade zijn ergenis over de Leidse Rembrandt Dagen. Zijn frustratie zit in te veel: te veel afbeeldingen, te veel standbeelden, te veel vernoemingen, te veel boeken, oftewel een teveel van alles om te vieren dat Rembrandt in Leiden werd geboren. Dat Alkemade een verkeerd jaartal gebruikt (Rembrandt leefde van 1606 tot 1669), kan hem minder kwalijk worden genomen dan dat hij als historicus een stad - die zich van haar verleden bewust is - de aandacht voor Rembrandt verwijt als het om een van de belangrijkste inwoners gaat. Dat deze de stad reeds vroeg verliet, is dan nog geenszins reden er maar het zwijgen toe te doen. Alkemade spreekt van "gratuit gedweep "dat "historisch onjuist" is en in ieder geval onnodig. De boosdoeners kent hij ook: het zijn de citymarketeers, die Rembrandt als A-merk misbruiken om de stad te promoten. De citymarketeers?!

Wat een dedain, wat een miskenning van wat mensen in deze zaak beweegt. En zijn historische les, dat het zeventiende-eeuwse Leiden zoveel meer te bieden heeft dan alleen Rembrandt, schopt tegen een deur die allang open stond. Ja, mijnheer Alkemade, we kennen de religieuze spanningen die in de stad speelden. Ja, we weten ook dat Leiden in die tijd nog zoveel meer te bieden had. We houden van Jan Steen en van die andere grote kunstenaars. Maar Rembrandt

ruilen voor Jan Steen, omdat die laatste nooit uit Leiden vertrok?! (Overigens ook historisch onjuist: Steen leefde in ten minste vier verschillende plaatsen.)

We laten ons onze grootste zoon niet afnemen. We raden Alkemade het boek 'Young Rembrandt' van Onno Blom aan, dat als prachtig gedocumenteerde vertaling ook internationaal erkenning verwierf. Blom maakt overtuigend duidelijk dat de eerste 25 jaren in Leiden hem gevormd hebben en de grondslagen legden voor zijn internationale roem. Hoe hij op Latijnse school en universiteit diepgang opdeed, hoe hij tot verrassing van zijn omgeving toch koos voor het schildersambacht en hoe zijn ouders hem deze keuze gunden en hem faciliteerden met leermeesters. In zijn jonge jaren in Leiden verkreeg hij bagage voor de rest van zijn leven. Ja, Amsterdam had veel van het beloofde land. Ja, daar bouwde hij aan zijn mooiste scheppingen en aan zijn wereldroem. Maar het zou volstrekt onhistorisch zijn om de vormende jaren in Leiden te bagatelliseren. Of daar badinerend over te schrijven.

Beste stad- en streekgenoten, jullie die straks in juli die oude sferen in de Pieterswijk doen herleven: hulde aan jullie inzet, verbeelding en improvisatievermogen. Hulde aan de kunstmarkten rond het Galgewater, aan de groeiende groep die bij het nieuwe, en enige (!) standbeeld, nabij Molen de Put, om middernacht tussen 14 en 15 juli het glaasje met Leidse Hartevelt heffen om te proosten op zijn verjaardag. Hulde ook voor alle inspanningen om, ondanks grote laksheid van het stadsbestuur, voor dat beeld na twee jaar zoeken eindelijk een plek te vinden. Een plek, waarvan de bloemenbak nu liefdevol wordt onderhouden door de kunstenaars van De Leidsche Mondialen uit de Stadstimmerwerf en de bewatering ervan door een trouwe buurtbewoner. Waar duizenden bezoekers uit de gehele wereld graag met de enige Nederlandse grootheid, die ze kennen, op de foto willen. En nooit horen we daar klachten over pronken met Amsterdamse veren... Al die vrijwilligers zijn trots op een stad, die tot ver in de twintigste eeuw door armoede en bederf bedreigd werd en die nu tot in de *New York Times* aan toe wordt bewonderd. En natuurlijk hoort bij die trots de herinnering aan die grote man, ONZE Rembrandt. Geef ze eens ongelijk...

Ton Kohlbeck (Burgerinitiatief Rembrandt Staat, voorzitter Leidsche Mondialen)

*Borstbeeld van Rembrandt op de Witte Singel: Rembrandt leefde van 1606 tot 1669. Sommige historici zetten ook vandaag nog vraagtekens bij zijn geboortjaar. Ook 1605 en 1607 worden genoemd.
Foto: Beeldbank HVOL/Bram Ciebol*

Achter de schermen bij Museum de Lakenhal

Een nieuw zicht op antieke kijkdoosjes

Museum de Lakenhal beschikt over een unieke collectie van negentiende-eeuwse kijkkastjes. Zij werden gemaakt door drie generaties handwerkslieden: de Bavelaars. Hoewel ze nu nog in het depot staan, kan dat na 2028 veranderen.

Tekst: **Bart van der Steen**

*Cornelis Bavelaar de Jonge,
Museum de Lakenhal,
datering tussen 1800-1831
Bron: Collectie Museum de
Lakenhal*

‘Kijk, daar staan ze!’, zegt conservator Jori Zijlmans van De Lakenhal glunderend. Op een aparte plaats in het depot van het museum staat een verzameling van zeventig kleine kijkdoosjes, de meeste niet groter dan twaalf bij achttien centimeter. Ze tonen stadsgezichten. Tegen een diepblauwe achtergrond zijn uit hout of been miniaturen gesneden van de Zijlpoort, de Morspoort, het Gravensteen en de Lakenhal.

De Bavelaars zijn een uniek product van de achttiende en negentiende eeuw. Aan het begin van de Franse Tijd begon Cornelis Bavelaar (de Oude) met het maken van kleine diorama's. Zijn zoon en kleinzoon zetten het werk voort. En hoewel Leiden in die periode sterk verarmde, waren de kijkkastjes meteen populair als chique souvenirs. Gegoede burgers legden verzamelingen aan van de mooiste kastjes. Bavelaar groeide zelfs uit tot een soortnaam. Een ‘Bavelaar’ was een diorama, of ze door een Bavelaar was gemaakt of niet.

‘Inmiddels zitten de Bavelaars in het DNA van de Lakenhal’, vervolgt Zijlmans. ‘Toen De Lakenhal in 1874 een officieel museum werd, werden Leidenaars opgeroepen om stukken te doneren. Bij de eerste schenkingen zaten al Bavelaars, want het zijn echt Leidse objecten. Iets later kregen we omvangrijke schenkingen van verzamelaars.’ Van de ongeveer honderdvijftig geregistreerde Bavelaar-kastjes bezit de Lakenhal er zeventig.

‘De Bavelaars zijn nog steeds een succesnummer’, meldt Zijlmans. ‘Tijdens het project *Werk in Uitvoering* in 2011 hebben we er een aantal tentoongesteld. Ze werden direct een publiekslieveling. De werken zijn zo precies en kunstig gemaakt, dat ze waanzinnig tot de verbeelding spreken.’ Ten tijde van de heropening in 2019 was dan ook het plan om opnieuw Bavelaars tentoon te stellen. In het overzichtswerk *De Lakenhal* (2019) wordt zelfs gesproken van een Bavelaar-roulette, die speciaal voor dat doel zou worden gemaakt. Helaas is het er nog niet van gekomen.

‘We willen de Bavelaars graag tonen’, vertelt

*De Zijlpoort, toegeschreven
aan Cornelis Bavelaar de
jonge, datering tussen
1777-1831*

*Bron: Collectie Museum
de Lakenhal*

*Onder: Wilhelmina Le Poole,
Schepen in storm, datering
tussen 1767-1829.*

*Bron: collectie Museum
de Lakenhal*

Zijlmans. 'Maar we willen het dan ook goed doen. Vroeger toonden we de kastjes zonder veel uitleg en dat is een gemiste kans. De kastjes vertellen bijvoorbeeld veel over het toerisme in de negentiende eeuw. We hebben oude foto's van Bavelaars bij mensen thuis. En van een aantal kunnen we laten zien dat de stadsgezichten directe kopieën zijn van etsen of gravures.'

Bijzonder is ook het verhaal van Wilhelmina Le Poole, een lid van de bekende fabrikantenfamilie. Zijlmans: 'Zij heeft ook Bavelaartjes gemaakt, waarvan we er één in de collectie hebben. Eigenlijk weten we daar nog te weinig over.' Door meer onderzoek te doen, kan het museum de werken in de juiste context tonen.

Maar onderzoek kost tijd en de komende periode hebben andere projecten voorrang. Zijlmans kijkt echter al vooruit. 'Ik kan nog niets beloven, maar na 2028 zijn er misschien wel mogelijkheden.' Tot die tijd is er gelukkig één troost. Zijlmans: 'In museum Molen de Valk zijn twee Bavelaars in het echt te bekijken.'

*Bart van der Steen is historicus en lid van de
redactie van Oud Leiden Nieuws*

Meer zien en weten?

Foto's van de Bavelaar-collectie zijn te zien op de website van Museum De Lakenhal.

Voor meer informatie: Ingrid Moerman, J. Th.A. Peskens en R.E.O. Ekkart, *Leven in Miniatuur. Bavelaar's kijkkastjes: diorama's in been en hout uit de eerste decennia van de negentiende eeuw* (1983)

Binnenkijken is een rubriek waarin monumenten in en rond Leiden voor het voetlicht komen. Panden met een verhaal over hun bijzondere interieur, architectuur of plek waarop ze gebouwd zijn.

Oude Singel 78

Een reis door de tijd

De Oude Singel in Leiden ademt geschiedenis. De stadsvergroting van 1611 – de eerste uitbreiding sinds 1386 – legde het fundament van dit deel van de singel, van de Mare tot aan de Volmolengracht. Aan die singel staat een bijzonder huis: nummer 78. Binnenkijken daar is als een reis door de tijd.

Trap naar de etages

Tekst & foto's: **Hans van Klinken**

Het huidige pand stamt uit 1735, toen twee oudere huizen tot één werden samengevoegd. Toch prijkt in het hoofdgestel boven de deur het jaartal 1715 in Romeinse cijfers, terwijl het huis twintig jaar daarna is gebouwd. Misschien kwam die toegang oorspronkelijk van elders, of werd een gevelstuk van een ouder huis ingezet. Wat vaststaat is dat van de oorspronkelijke twee kavels niets meer zichtbaar is. Je komt binnen in een brede hal; links en rechts bevinden zich kamers die tegenwoordig als afzonderlijke woningen functioneren. Klim je echter de statige, bijna koninklijke trap op, dan bereik je twee woonverdiepingen over de volle breedte van het pand.

De zolder functioneerde oorspronkelijk als droogzolder voor de was en als opslagplaats voor turf en andere huishoudelijke zaken. Recent kreeg die zolder twee luxe appartementen — letterlijk en figuurlijk twee topappartementen — nadat een niet-oorspronkelijke uitbouw aan de achterzijde van het dak was verwijderd en het pannendak weer in ere was hersteld. In oude aantekeningen die bewaard zijn gebleven, staat dat de buurhuizen (nummer 76 en 80) ooit direct verbonden waren met 78; daar woonde het personeel. Bij nummer 76 weet de huidige eigenaar nog een deur die toegang gaf tot nummer 78, deze is nu onzichtbaar achter stucwerk.

Bedrijf

Naast de woonfunctie vervulde het pand ook

een economische rol. In 1766 gingen de heren Clos, Leembruggen en Cornelisz een compagnonschap aan voor de handel en vervaardiging van greinen en garens. Eén van die compagnons, Leembruggen, woonde in dit huis waar ook een deel van de bedrijvigheid plaatsvond. Hierover spreken verschillende studies elkaar echter tegen. Er zijn bronnen die suggereren dat het startte bij de latere brouwerij De Posthoorn aan de Oude Vest, of dat het bedrijf later uitweek toen de ruimte op de singel te krap werd. In het jubileumboek van 1766-1966 komt die onzekerheid terug in de immer herhaalde zin: "van het begin van het bedrijf is niet zoveel bekend." Hoe dan ook groeide de handel, met goede jaren, maar ook tegenslag en verwoestende branden. Tot er na twee eeuwen een omvangrijk complex ontstond dat zich uitstrekte van de Oude Singel tot de Maresingel.

Familie Leembruggen

Opvallend is dat de familie Leembruggen steeds in het huis heeft gewoond. Een latere bewoner, W.A. Leembruggen, heeft mede vormgegeven aan het in 1905 opgerichte centraal Bureau der Katholieke Sociale Actie, dat hij onderbracht in zijn huis aan nummer 78. Die continue bewoning door de familie eindigde direct na de Tweede Wereldoorlog. Het pand werd verhuurd en in 1970 voor de tweede keer in zijn geschiedenis voor bedrijfsdoeleinden gebruikt, toen een dochteronder-

neming van de Leidsche Textielfabrieken Gebr. Van Wijk en Co. haar kantoor hier vestigde. De definitieve transformatie vond plaats in 1996: het pand werd officieel verdeeld in zes koopappartementen en kreeg een actieve VvE.

Dank aan Josje Adriaanse voor het beschikbaar stellen van het archief van Herman Amptmeijer, waar onder meer een stuk van J.C. Brons over dit huis in gevonden werd, en aan bronnen zoals J. Moggré over Clos & Leembruggen — waardoor het verhaal van nummer 78 niet alleen bewaard, maar ook levendig blijft.

De grootste grein- en garenfabriek van Leiden begon in een woonhuis op de Oude Singel

Links: achterzetraam

Rechts: Ornament plafond

Historicidagen in Leiden

Dit jaar vinden de landelijke Historicidagen in Leiden plaats. Drie dagen lang kunnen liefhebbers van de geschiedschrijving lezingen en sessies over diverse historische onderwerpen bijwonen. Ook is er een cultureel programma in samenwerking met de organisaties in de stad. De landelijke historicidagen zijn toegankelijk voor iedereen die van geschiedenis houdt, zowel professionele historici als amateurhistorici en alle anderen.

Het thema van dit jaar is: hoe ziet de toekomst van de geschiedschrijving eruit?

Bij het ter perse gaan van dit blad waren alleen de twee belangrijkste sprekers bekend:

Fara Dabhoiwala geeft een lezing over vrije meningsuiting in Europa en Amerika van 1700 tot nu. Karin Amatmoekrim gaat in op de waarde van menselijke herinnering voor de geschiedschrijving.

Ook mochten wij alvast verklappen dat de afsluiting op de zaterdag bestaat uit een OVT (onvoltooid verleden tijd, radioprogramma van de VPRO) ter plekke.

De historicidagen vinden plaats op 27, 28 en 29 augustus. Het definitieve programma is te vinden op de website van de historicidagen <https://historicidagen.nl/nl>

Jan Steen, Stoeiend paar, circa 1660, Museum De Lakenhal

Museumtip

Thuis bij Jan Steen – 400 jaar leven in de brouwerij

Op 1 april jongstleden vond de officiële opening plaats van de tentoonstelling Thuis bij Jan Steen. Jan Havinckszoon Steen zoals zijn officiële naam luidt, kwam 400 jaar geleden in 1626 ter wereld in Leiden. Anders dan bij de tentoonstelling ter gelegenheid van de herdenking van zijn 300-jarige geboortjaar, zijn deze keer alleen stukken uit Nederlandse musea te zien: in totaal 28 schilderijen. De tentoonstelling toont daarnaast werk van schilders die zijn werk beïnvloed hebben, waaronder de Leidse fijnschilders. Zo kan de kijker met eigen ogen zien in hoeverre Jan Steen zich door collega's heeft laten inspireren.

De tentoonstelling loopt tot en met 23 augustus 2026.

200 jaar fotografie in Nederland 170 jaar in Leiden

Met de Leidse maand van de fotografie stond de Leidse Amateur Fotografen Vereniging samen met Stadslab Leiden afgelopen april stil bij de geboorte van de fotografie 200 jaar geleden.

De allereerste foto van Leiden die bewaard is gebleven dateert van 1858. Deze is gemaakt door Maria Hille en toont een blik op het Gangetje gezien van de Hogewoerdsbrug, aldus Martin Hooijmans van de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL). Deze beet met een boeiende presentatie over de geschiedenis van de Leidse fotografie de spits af van vier workshops, die op evenzovele zaterdagen in de Stadskamer plaatsvonden.

Waarschijnlijk zijn er vanaf circa 1855 al foto's gemaakt, maar die zijn verloren gegaan. Eén van de twee oudste fotografen in Leiden

was de negentiende-eeuwse fotograaf Israël David Kiek. Aan hem hebben we het woord kiekje te danken. Dit had mogelijk onder andere te maken met de vele beschenken studenten die na een avond doorzakken nooit tevergeefs, al was het midden in de nacht, bij hem aanklopten voor een snelle groepsfoto.

Wie op de website van Erfgoed Leiden en Omstreken of op de beeldbank van de HVOL een oude foto opzoekt, stuit vaak op de naam Goedeljee, de andere oudste Leidse fotograaf. Het maken van foto's was in die tijd een ingewikkeld en langdurig proces. De meeste fotografen hadden daarnaast nog een ander (min of meer verwant) beroep zoals lithograaf of kunstschilder. Pas in de loop van de twintigste eeuw nam de fotografie een grote vlucht onder de Leidse bevolking.

*Portret van Jan Goedeljee,
vervaardigd voor 1905
Bron Erfgoed Leiden
en Omstreken*

Plaatsing Struikelsteen donderdag 25 juni

Op donderdag 25 juni 2026 plaatst de Stichting Herdenking Jodenvervolging Leiden een struikelsteen voor Louis de Bolster.

Struikelstenen, ook wel aangeduid met de oorspronkelijke Duitse naam Stolpersteine, hebben tot doel de slachtoffers van het naziregime te gedenken. Het zijn kleine handgemaakte

stenen voorzien van een messing plaatje waarin de naam en levensloop van een slachtoffer is gegraveerd. De bovengenoemde stichting laat aanbrengen in het trottoir van het huis waar deze mensen woonden.

Louis de Bolster was een lokale vakbondsleider en aanvoerder van de Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij. Om die reden arresteerde de bezetter hem in juni 1941 toen deze de repressie verhevigde vanwege de inval van de Sovjet-Unie. Na zijn arrestatie werd De Bolster onterecht aangemerkt als Jood. Een latere correctie van die mededeling kon niet voorkomen dat De Bolster naar Auschwitz werd gedeporteerd en vermoord.

De Bolster wordt samen met andere Leidse slachtoffers van de bezetting herinnerd bij monument De Naald in Leiden-Noord en vanaf juni ook met een struikelsteen in de Ambonstraat.

Oud Leiden Wetenschapsprijs 2026: het is nu aan de jury!

De termijn voor inzending van kandidaten voor de Oud Leiden wetenschapsprijs 2026 was op 1 april verstreken. De diverse oproepen in de media hebben een gevarieerd palet aan wetenschappelijke publicaties opgeleverd. Het is nu aan de jury om hier een weloverwogen keuze uit te maken van drie kandidaten. Tijdens de dies op 7 november, waarvoor alle drie de kandidaten worden uitgenodigd, maakt de juryvoorzitter de winnaar van de Oud Leiden Wetenschapsprijs 2026 bekend.

Al Mizan

Een levendige krant met twee voorpagina's

In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd Leiden definitief een multiculturele samenleving. Een monument voor die periode is het tweetalige tijdschrift Al Mizan (De Weegschaal). Het werd gemaakt door Marokkaans-Leidse jongeren en beschreef lokale en landelijke ontwikkelingen vanuit hun perspectief. Veertig jaar later kijken twee medewerkers terug op de geschiedenis van dit unieke blad.

Tekst: **Bart van der Steen**

'Het was 1985 en de jeugdwerkloosheid was sky-high,' herinnert voormalig hoofdredacteur Jos Everaers zich. 'De overheid ontwikkelde leerwerktrajecten om jongeren aan een baan te helpen. In het Leidse Volkshuis was een jongerensoos waar veel Marokkanen kwamen en die wilden een krantje maken. Zo werden die twee thema's aan elkaar gekoppeld: een Nederlands-Marokkaanse krant als project om jongeren op te leiden in de journalistiek.'

Moustapha Sidali was een van hen: 'In Leiden was toen weinig aandacht voor ons. Het Leidsch Dagblad schreef niet over ons en ook de landelijke media hadden weinig oog voor

het perspectief van migranten. Zo kwamen we op het idee van een tweetalige krant: in het Nederlands en Arabisch. De titel verwijst naar de balans tussen twee culturen. Het Rijk gaf ons subsidie en toen konden we beginnen.'

De tweetaligheid gaf Al Mizan direct een unieke eigenschap: Het werd één krant met twee voorpagina's. Everaers: 'Marokkanen lezen nu eenmaal volgens Nederlandse normen van achter naar voren. Al Mizan kreeg daarom twee openingen. Eén op de voor- en één op de achterkant.'

Al Mizan was een leerwerktraject. Jongeren werkten voor de krant met behoud van uitkering en kregen werkervaring en scholing. Everaers: 'Vaak bleven jongeren zo'n drie á vier maanden, dan kwamen er weer anderen. Met de hulp van de School voor de Journalistiek in Utrecht kregen ze een goede basistraining in onder andere het schrijven van artikelen en het opmaken van een krant.'

De jongeren droegen de onderwerpen aan. Sidali: 'We gingen naar de bibliotheek, vroegen rond en gingen op onderzoek uit. Zo ontdekten we dat Marokkaanse soldaten waren gesneuveld bij de bevrijding van Zeeland: zij waren onderdeel van het Franse leger. We bezochten de graven en spraken met Zeeuwse dames die zich hen nog konden herinneren. Heel indrukwekkend. Later kwamen we in contact met een man uit Casablanca die ons schreef dat hij zijn pensioen van het Franse leger nooit had ont-

Hoofdredacteur Jos
Everaers op de redactie
van Al Mizan.
Fotograaf onbekend

vangen. Dankzij onze inspanningen is dat uiteindelijk alsnog geregeld.'

Maar er was ook ruimte voor luchtiger verhalen: "Wij Marokkanen hebben geen sprookjes zoals Roodkapje, maar we hebben wel verhalen die van generatie op generatie overgeleverd worden. Die liet ik mijn moeder op cassette inspreken. Die schreven we uit en vertaalden we voor de krant".

Vanuit de Marokkaanse gemeenschap was er zowel steun als argwaan. Sidali herinnert zich dat mensen de redactie belden om te vragen wanneer het nieuwe nummer uitkwam. Maar een kritisch stuk over de mishandeling van een Marokkaanse vrouw riep veel woede op. Everaers: 'Het standpunt van veel Marokkaanse mensen, mannen en vrouwen, was toch: vrouw mishandeld... dan zal ze het er wel naar gemaakt hebben. Genuanceerd en voorzichtig probeerden wij dat beeld onderuit te halen.' Die aanpak riep weerstand op, maar 'dat moest, vonden wij', aldus Everaers.

Zo ontstond een levendig blad met aandacht voor actuele onderwerpen, geschiedenis, cultuur en zelfs recepten. Het Leidsch Dagblad was vol lof: 'De artikelen zijn vaak scherper en deskundiger dan de berichtgeving in menige landelijke krant.'

Toch stond het bestaan van Al Mizan verschillende keren ter discussie. Het Rijk dreigde een aantal keren de subsidie te stoppen. Telkens kon dat op het laatste moment worden voorkomen. Om minister Brinkman te overtuigen kozen de redactieleden zelfs voor een mediagenieke actie: terwijl een fotograaf van het Leidsch Dagblad ter plaatse was, bezochten ze Brinkman op een zaterdagmiddag in de Merenwijk, waar hij zijn tuintje bijhield. Na een kort en gemoedelijk gesprek overhandigden de redacteuren hem een verzoekbrief. Een paar weken later was er witte rook: de subsidie werd verlengd en de krant kon weer een jaar verder.

Een van zijn belangrijke doelen heeft Al Mizan niet bereikt: er stroomden maar weinig jongeren van de krant door naar de journalistiek. Toch kwamen velen van hen goed terecht. Onder de oud-redactieleden bevinden zich ondernemers, gemeenteraadsleden en stads-

Boven: redactie aan het werk, fotograaf onbekend

Links: jongeren lezen de krant, fotograaf onbekend

deeldirecteuren. Het verbaast Jos niet: "Ik heb de krant altijd een beetje beschouwd als een soort kaderopleiding. Het was geen breicursus of zo. Meer intellectueel. En het trok daarom ook mensen die meer in hun mars hadden."

Volgens Sidali, die uiteindelijk een eigen zorgbedrijf opzette, was Al Mizan haar tijd ver vooruit. 'Toen was er nog weinig kleur in de media. Inmiddels is dat veel beter. Tegenwoordig is een krant als Al Mizan niet meer nodig. Na de tweede generatie spreekt iedereen gewoon Nederlands. Ik heb nog wel een paar cliënten van in de tachtig, die dat niet kunnen, maar dat is een uitzondering.'

Verder lezen?

Alle nummers van Al Mizan zijn gedigitaliseerd en te raadplegen op de website van Erfgoed Leiden en Omstreken.

Daarnaast is veel over Al Mizan te vinden in de historische krantenbank van Leiden en omstreken: <https://leiden.courant.nu>

 Akerboombouw B.V.	 Burgy Klassiek Bouwen	 Stichting Hof Meermansburg	 Boutique Hotel Steenhof Suites	 Legaltree
 Alrijne Zorggroep	 Stichting Diogenes Leiden	 Macropa BV	 Teekens Karstens, advocaten en notarissen	 Hooglandse kerk
 Prima Management	 Van Cleef Holding	 Glas- en Schilderwerken Van Muiden BV	 Brill	 Sociétéit Amicitia
 Barthen Rioleringswerken BV	 Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden	 Primavera Pers	 Universiteit Leiden	 Lek® makelaars en taxateurs
 Stichting Beheer Begraafplaats Rhijnhof	 Du Prie bouw & ontwikkeling BV	 Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid	 Van der Valk Hotel Leiden	 Serviceflat Schouwenhove
 Rijksmuseum Boerhaave	 Stichting Eva van Hoogveen Hof	 Hoogheemraadschap van Rijnland	 Wereldmuseum Leiden	 Hoppezak Kledingverhuur
 De Brandmeester - Vergaderlocatie	 Museum De Lakenhal	 Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel	 Walburg Pers	 Teeuwen Verzekeringen
 Breedveste BV	 Stadsparkerplan	 RWV Advocaten	 Stichting Werk en Onderneming	 St. Universitaire Woonwijk Boerhave
 Buik & Van der Horst gerechtsdeurwaarders	 Pieterskerk	 Schulpen Schuim BV	 Stichting Zeven Leidse Hofjes	

Walter van Kampen

Tekst: Cees Meijer

Leiden heeft bij Walter altijd een speciale plaats in zijn hart. Hij waardeert de stad vanwege haar juiste mix van stedelijkheid en dorpsgevoel: groot genoeg voor alle voorzieningen, klein genoeg om bewoonbaar en leefbaar te blijven. De historische lagen van Leiden — periodes van bloei afgewisseld met armoede — maken de stad uniek en fascinerend voor hem.

Walter is geboren in Leiden en groeide op in een klein huisje aan de Maredijk. Het was het ouderlijk huis van zijn moeder. Als dertiende kind van het gezin nam zij al op jonge leeftijd de zorg voor haar vader op zich toen haar moeder overleed. Deze verantwoordelijkheid bepaalde grotendeels de loop van haar leven en vormde ook de achtergrond van zijn eigen jeugdherinneringen. Ook de kermis en het vuurwerk van 3 oktober zitten diep in zijn beleving; nog steeds ziet hij vanuit het slaapkamerraam het spektakel op het Schuttersveld voor zich, met al die mensen die omhoogkeken. “Ik heb in mijn leven maar twee keer geen 3 oktober gevierd”, zegt Walter lachend.

Keer op keer in Leiden terug

Hij ging naar de nonnenschool in de Haarlemmerstraat en de lagere school in de Caeciliastraat. Tot zijn zevende bleef hij in Leiden wonen, daarna verhuisde het gezin naar een nieuwbouwwoning in Leiderdorp. De overgang van de levendige Marebuurt naar een nieuwe wijk was groot voor zijn moeder en ook voor Walter betekende het een nieuwe fase. Na de lagere school in Leiderdorp vervolgde hij zijn opleiding aan het Bonaventura. Op zijn negentiende begon hij aan een studie elektrotechniek in Delft, maar ging op kamers in Leiden, want de stad bleef altijd aan hem trekken. “Ik voelde mij een echte Leidenaar en keerde keer op keer terug.” Hij werd dan ook al jong lid van de Historische Vereniging Oud Leiden.

Zijn loopbaan voerde hem langs verschillende wegen: van de milieuhoek bij TNO naar de IT en uiteindelijk een lange periode bij ABN Amro. Techniek en medische toepassingen liepen als een rode draad door zijn werk; als student-as-

sistent in biomedische elektrotechniek balanceerde hij tussen die twee terreinen. Maar ook als docent wiskunde op de avondopleiding MEAB aan de Herengracht. Een stagejaar in Amerika gaf hem bovendien internationale ervaring en verruimde zijn blik.

Leiden voor komende generaties

Na zijn pensioen zocht Walter een zinvolle invulling van zijn tijd en vond die in de stad die hem zoveel had gegeven. Hij werd stadsgids bij het Gilde (zijn grootste hobby) en sloot zich aan als vrijwilliger bij de Historische Vereniging Oud Leiden. In de commissie Monumentale Kunst zet hij zich in voor het inventariseren en bewaren van kunst die aan gebouwen gebonden is. “Samen met anderen probeer ik kunstwerken te behouden, soms met succes, soms niet. Bij grote werken is dat moeilijk en ze zijn lastig te verplaatsen, zoals het glas-in-betonwerk Ode aan de Stijl. Maar ik ben blij met elke kleine overwinning.” Sinds dit jaar is Walter ook lid van de commissie Lezingen. Hij denkt mee over de programmering van de lezingen en regelt onder meer de techniek en de locaties.

“Mijn motivatie is eenvoudig: bijdragen aan het behoud van een stad die mij gevormd heeft, zodat Leiden leefbaar en herkenbaar blijft voor komende generaties.” Dat is ook het hart van Walters verhaal: betrokkenheid, historie en vakmanschap, die samen Leiden bewaren.

Cees Meijer is redactielid van Oud Leiden Nieuws

Nieuwe leden gezocht voor de HVOL-commissie Dirk van Eck

Bent u geïnteresseerd in sociale en economische geschiedenis en vindt u het leuk om lezingen, symposia en bijeenkomsten te organiseren? Neem dan contact op met de HVOL-commissie Dirk van Eck!

De commissie wil vernieuwend onderzoek stimuleren en een schakel zijn tussen onderzoekers en het bredere publiek. Om die reden organiseert zij ieder jaar de Dirk van Eck-lezing. Daarnaast vinden jaarlijks drie of vier Salons plaats waarin onderzoekers nieuwe projecten presenteren en daarover in gesprek gaan met een kleine groep geïnteresseerden. Onderwerpen die afgelopen periode aan de orde kwamen: 125 jaar sociaaldemocratie in Leiden, Emile Knappert en het Leidse Volkshuis, de Leidse Muurkrant van de jaren zeventig en het werk van de Werkgroep Struikelstenen. Ook orga-

N.V. Hollandsche Constructie Werkplaats aan de Zoeterwoudse Singel. Bron: Beeldbank HVOL

niseert de commissie excursies zoals onlangs naar Stichting de Leidse Deken en heeft zij een podcastserie over stakingen in de Leidse geschiedenis gemaakt.

Interesse? Neem contact op via bart.vandersteen@gmail.com

Colofon Oud Leiden Nieuws

Hoofredactie:

Marian Weevers

E-mail: oln@oudleiden.nl

Website: www.oudleiden.nl

Adres: Postbus 917, 2300 AX Leiden

Productie: Nautilus Leiden

Opmaak: Blue Robin dtp/
Arnold Meijer

OLN wordt verspreid in een oplage van 2500 onder de leden van de Historische Vereniging Oud Leiden.
Rekeningnummer voor contributies/schenken: NL06 RABO 0322 8362 20

KvK-nummer 40445843

ANBI-nummer 804311912

ISSN-nummer 2214-353X

Het volgende nummer verschijnt in september; kopij moet **vóór 15 juni** worden gemaild naar: oln@oudleiden.nl

Straatnamen nader belicht

In een artikel in de vorige aflevering van dit blad stond de kwestie centraal waarom Leiden geen Jan Steenstraat heeft. Dit roept de vraag op naar de overwegingen van de gemeente Leiden om iemand al dan niet met een straatnaam te eren. Jan Steen is overigens niet de enige voor wiens vernoeming inwoners van Leiden gepleit hebben. Zo is er onlangs een petitie ingediend met het verzoek om een brug naar Cees Waal, een wethouder die veel betekend heeft voor de Leidse Stadsvernieuwing, te vernoemen.

Straatnamencommissie

Ter ere van het 65-jarig bestaan van de Leidse straatnamencommissie verscheen in 2019 'Straatnamen in Leiden, een verhaal van zeven eeuwen'. Op de achterflap daarvan staat te lezen: 'achter iedere straatnaam zit een stukje geschiedenis'. Dit geldt des te meer voor straatnamen die verwijzen naar een persoon. Het lijkt ons daarom interessant om in dit magazine een serie te starten waarin de geschiedenis van deze straten en hun namen centraal staat. Leiden kent ongeveer 600 stegen, lanen, straten en paden die naar een man of vrouw vernoemd zijn. Hieruit willen wij een selectie maken.

De Schoolmeester, onder welk pseudoniem Gerrit van der Linde bekend staat om zijn gedichten, woonde tijdens zijn studietijd (theologie) in Leiden. In 1934 verliet hij Nederland vanwege een schandaal en omdat schuldeisers hem op de hielen zaten.

Uw straat in de schijnwerpers?

U kunt daar een rol in spelen. Heeft u altijd al meer willen weten over de persoon naar wie uw straat is vernoemd? Bent u benieuwd naar de reden dat uw straat zijn of haar naam draagt? Weet u daar zelf meer over? Grijp uw kans en laat het ons weten via oln@oudleiden.nl. Wij duiken in de geschiedenis van uw straat en straatnaam en maken een foto van uw straat met de huidige bewoners, als zij dat willen. Bij voorkeur en indien die te vinden is, plaatsen we daar een historische foto van uw straat naast. En ook van de persoon naar wie de straat is vernoemd.